ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 8, številka 4, december 2004 · ISSN 1408-2969

RESNICA IN KORESPONDENCA

J. L. Austin

Resnica

prevedel Tomaž Jereb

Citiranje: J. L. Austin, »Resnica«, *Analiza: časopis za kritično misel* 8, št. 4 (2004): 70–82.

Prevod. Licenca Creative Commons, ki velja za arhiv revije, za prevode ne velja; pravice izvirnika pripadajo njegovim imetnikom.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

J. L. Austin

prevedel Tomaž Jereb

RESNICA*

1. “Kaj je resnica?” je dejal šaljivi Pilat in ni počakal na odgovor. Pilat je bil pred svojim časom. Saj je “resnica” sama po sebi abstrakten samostalnik, to je neko sredstvo logične konstrukcije, ki ne more niti mimo očesa slovničarja. K njej pristopamo spoštljivo in s kategorijami v roki: sprašujemo se, ali je Resnica substanca (Resnica – korpus znanja [*the Body of Knowledge*]), ali kvaliteta (nekaj takega kot rdeča barva, ki je inherentna resnicam), ali relacija (“korespondenca”).[1] Vendar bi se filozofi morali podrobneje lotiti česa takega, čemur so lahko kos. To, o čemer je treba razpravljati, je prej uporaba oziroma določene uporabe besede “resnično”. *In vino* verjetno je “*veritas*”, v treznem razpravljanju pa “*verum*”.

2. Kaj je to, za kar rečeno, da je resnično ali neresnično? Oziroma, kako se besedna zveza “je resnično” pojavlja v slovenskih** stavkih? Odgovor se najprej zdi mnogoznačen. Rečemo (oziroma je rečeno, da rečemo), da so prepričanja resnična, da so opisi ali opredelitve resnične, da so propozicije ali trditve ali izjave resnične in da so besede ali stavki resnični: pri tem pa smo omenili samo izbor najbolj očitnih kandidatov. Nadalje, rečemo (oziroma je rečeno, da rečemo) “Res je, da je mačka na predpražniku” ali “Resnično je reči, da je mačka na predpražniku” ali “‘Mačka je na predpražniku’ je resnično”. Poleg tega pa ob priložnostih, ko nekdo drug nekaj reče, pripomnimo “Zelo resnično” ali “To je res” ali “Res resnično”.

   Večina (čeprav ne vsi) teh in ostalih izrazov se gotovo pojavlja dovolj spontano. Vendar se zdi razumno, da se vprašamo, ali ne obstaja tudi kakšna uporaba besedne zveze “je resnično”, ki je osnovna, ali kakšno rodovno ime, za katerega v osnovi vedno rečemo “je resnično”. Katerega, če sploh katerega, od teh izrazov lahko jemljemo *au pied de la lettre*? Da bi na to vprašanje odgovorili, nam ne bo treba iskati dolgo in daleč: v filozofiji pa je osnova vedno dobesedna.

   Predlagam, da so osnovne oblike izraza sledeče:

   Res(nično) je (reči), da je mačka na predpražniku.

   Ta izjava (njegova itd.) je resnična.

---

* Prevedeno po J. L. Austin, “Truth”, *Proceedings of the Aristotelian Society*, priloga 24, 1950, str. 111-128. – op. prev.

[1] Dovolj očitno je, da je “resnica” samostalnik, “resnično” pridevnik in “o” v “resničen o” [*true of*] predlog.

** V prevodu so vsa mesta, kjer v izvirniku nastopa “english” v različnih oblikah, prevedena v “slovensko” v različnih oblikah. – op. prev.

Izjava, da je mačka na predpražniku, je resnična.

Najprej pa konkurenčni kandidati:

(*a*) Nekateri pravijo, da "je resnica v osnovi lastnost prepričanj". Vendar lahko podvomimo v to, ali se izraz "resnično prepričanje" izven filozofije in teologije sploh uporablja: in zdi se jasno, da za nekoga rečemo, da ima resnično prepričanje, ko je in v smislu, da je prepričan (v) *nekaj, kar* je resnično, ali je prepričan, da je *nekaj, kar* je resnično, resnično. Nadalje, če ima prepričanje, kot pravijo nekateri, "naravo slike", potem po svoji naravi ne more biti resnično, čeprav je lahko, na primer, zvesti posnetek.[2]

(*b*) Resnični opisi in resnične opredelitve so preprosto različice resničnih izjav ali zbirov resničnih izjav, kakršni so resnični odgovori in podobno. Isto velja tudi za propozicije, vsaj dokler se za njih pristno reče, da so resnične (in ne, kakor je bolj v navadi, zdrave, ubranljive in tako naprej).[3] Propozicija je v pravu ali v geometriji nekaj, kar zaslutimo, ponavadi neka posplošitev, ki naj bi jo sprejeli in mora biti vpeljana z argumentom: ne more biti neposredno poročanje o trenutnem opazovanju – če pogledate in me obvestite, da je mačka na predpražniku, to ni propozicija, čeprav je izjava. Vsekakor se "propozicija" v filozofiji včasih uporablja na poseben način za "pomen oziroma smisel stavka ali družine stavkov": vendar pa ne glede na to, koliko razmišljamo o tej rabi, propozicija v tem smislu na noben način ne more biti tisto, za kar rečemo, da je resnično ali neresnično. Saj nikoli ne rečemo "Pomen (ali smisel) tega stavka (ali teh besed) je resničen": to, kar pravimo, je isto, kar pravi sodnik ali porota, namreč: *"Te besede*, vzete v tem smislu oziroma če jim pripišemo tak in tak pomen ali jih tako interpretiramo ali razumemo, *so resnične."*

(*c*) Vsekakor se za besede in stavke reče, da so resnični, za prve pogosto, za slednje redkeje. Toda samo v določenih smislih. Besede, kakor jih obravnavajo filologi, leksikografi, slovničarji, jezikoslovci, fonetiki, tiskarji, kritiki (stilistični ali besedilni) in tako naprej, niso resnične ali neresnične: besede so napačno oblikovane, dvoumne, popačene, neprevedljive, neizgovorljive, napačno črkovane, arhaične, slabšalne ali karkoli drugega.[4] Stavki v podobnih kontekstih so eliptični ali vključeni ali aliteracijski ali neslovnični. Vsekakor pa lahko pristno rečemo: "Njegove sklepne besede so bile zelo resnične" ali "Tretji stavek

[2] Podoba je resnična *glede na* življenje, ni pa resnična *o* njem [*true of it*]. *Beseda* slika je lahko resnična samo zato, ker *ni* slika.

[3] Predikati, ki jih lahko apliciramo tudi na "argumente", za katere ponavadi ne rečemo, da so resnični, temveč, na primer, veljavni.

[4] Peirce je začel s tem, da je pokazal, da obstajata dva (oziroma trije) različna smisla besede "beseda" ter nakazal tehniko ("ocenjevanje" besed) za odločanje o tem, kaj je "različen smisel". Vendar pa njegova smisla nista dobro definirana in obstaja jih še mnogo več – "izgovorljiv" smisel, filologov smisel, v katerem je "grammar" ista beseda kot "glamour", smisel besedilnega kritika, v katerem je bil "the" v 1.254 napisan dvakrat in tako naprej. Z vsemi svojimi 66 delitvami znakov pa po mojem mnenju Peirce ne loči med stavkom in izjavo.

na 5. strani njegovega govora je popolnoma neresničen": vendar se tu "besede" in "stavek" – kot je razvidno iz kazalnih zaimkov (svojilnih pridevnikov, časovnih glagolov, določnih opisov itd.), ki jih dosledno spremljajo v tej rabi – nanašajo na besede oziroma stavke, *kakor jih je določena oseba uporabila ob določeni priložnosti*. Se pravi, nanašajo se (tako kot "Mnogo resnic izgovorimo v šali") na *izjave*.

Izjava je podana, njeno podajanje pa je nek zgodovinski dogodek, da nek določen govorec ali pisec nekemu občinstvu – tako da se nanaša na zgodovinsko situacijo, dogodek oziroma karkoli drugega[5] – izgovori določene besede (stavek).

Stavek je narejen iz besed, izjava je podana v besedah. Stavek ni slovenski ali pa ni dovolj slovenski, izjava ni v slovenščini ali pa je v slabi slovenščini. Izjave so podane, besede oziroma stavki so uporabljeni. Govorimo o *moji* izjavi, hkrati pa o *slovenskem* stavku (če je nek stavek moj, sem si ga izmislil, izjav pa si ne izmislim). *Isti* stavek je uporabljen pri podajanju *različnih* izjav (rečem "To je moje", rečeš "To je moje"): lahko pa je uporabljen tudi ob dveh priložnostih ali pa ga uporabita dve osebi pri podajanju *iste* izjave, vendar pa mora biti v ta namen njegova izgovoritev podana tako, da se nanaša na isto situacijo ali dogodek.[6] Govorimo o "izjavi, da S" in o "stavku 'S'", ne pa o "stavku, da S."[7]

Ko pravim, da je izjava tisto, kar je resnično, se ničem vezati na samo eno besedo. "Trditev" bo, na primer, v večini kontekstov prav tako dobra, čeprav je mogoče nekoliko širša od izjave. Obe besedi imata to skupno slabost, da sta precej slovesni (precej bolj kot bolj splošno "to, kar si rekel" ali "tvoje besede") – čeprav je res, da smo morda vsi na splošno nekoliko slovesni, ko razpravljamo o kakršnikoli resnici. Obe imata to prednost, da se jasno nanašata na govorčevo zgodovinsko uporabo stavka in da prav zaradi tega nista ekvivalenti "stavku". Saj je modna napaka, da se za osnovo vzame "(Stavek) 'S' je resničen (v slovenskem jeziku)".

Tukaj dodane besede "v slovenskem jeziku" služijo za poudarjanje tega, da "stavek" ni bil uporabljen kot ekvivalent za "izjavo", tako da točno ni tisto, kar je lahko resnično ali neresnično (poleg tega pa je "resničen v slovenskem jeziku"

[5] "Zgodovinsko" seveda ne pomeni, da ne moremo govoriti o prihodnjih ali možnih izjavah. Nek "določen" govorec ni nujno kakršenkoli natančno določen govorec. "Izgovoritev" [*utterance*] ni nujno javna izgovoritev – občinstvo je lahko tudi govorec sam.

[6] "Isto" pa ne pomeni vedno isto. Pravzaprav nima nobenega pomena na način, kot ga ima "običajna" beseda kakor "rdeče" ali "konj": je neko (značilno) sredstvo za vzpostavljanje in ločevanje pomenov običajnih besed. Podobno kot beseda "realno" je del našega aparata v besedah, ki fiksira in ureja semantiko *za* besede.

[7] Narekovaji kažejo, da besed, čeprav so izgovorjene (v tekstu), ne moremo vzeti za izjavo tistega, ki jih je izgovoril. To pokriva dva možna primera, (i) kjer je to, o čemer naj bi razpravljali, stavek, (ii) kjer je to, o čemer naj bi razpravljali, izjava, ki je podana nekje drugje v "navedenih" besedah. Samo v primeru (i) je pravilno preprosto reči, da primerek opravlja dolžnost vrste (in celo tukaj je docela napačno reči, da je "Mačka je na predpražniku" *ime* angleškega stavka – čeprav je mogoče, da bi bil *Mačka je na predpražniku* naslov romana ali pa bi bil kakšen bik poznan po imenu *Catta est in matta*). Samo v primeru (ii) pa obstaja nekaj resničnega ali neresničnega, namreč (ne ta navedek, ampak) ta izjava, podana v navedenih besedah.

slovnična napaka, ki je, predpostavljam, napačno oblikovan po vzoru takšnih izrazov, kot je "resničen v geometriji", ima pa obžalovanja vreden učinek).

3. Kdaj je neka izjava resnična? Mika nas, da bi (vsaj če se omejimo na "enostavne" izjave) odgovorili: "Ko korespondira z dejstvi." In kot del standardne slovenščine bi ta odgovor težko bil napačen. Vsekakor moram priznati, da dejansko sploh ne mislim, da je kakorkoli napačen: teorija resnice je niz truizmov. Navedeni odgovor pa je lahko še vedno vsaj zavajajoč.

   Če naj bi sploh obstajalo kakšno sporazumevanje, ki ga dosegamo z jezikom, mora obstajati neke vrste zaloga simbolov, ki jih lahko nek sporočevalec ("govorec") "po želji" proizvaja in ki jih lahko nek naslovnik ("občinstvo") opazuje: te simbole lahko imenujemo "besede", čeprav seveda ni treba, da so kaj dosti podobni temu, kar ponavadi imenujemo besede – lahko bi bili signalne zastavice itd. Poleg besed pa mora obstajati še nekaj drugega, nekaj, o čemer naj bi se sporazumevali z besedami: to lahko imenujemo "svet". Nobenega razloga ni, zakaj naj svet ne bi vseboval teh besed v vsakem smislu razen v smislu dejanske izjave same, ki je ob katerikoli posamezni priložnosti podana o svetu. Nadalje, svet mora kazati (mi pa moramo opaziti) podobnosti in razlike (eno brez drugega ne more obstajati): če bi bilo vse bodisi absolutno nerazločljivo od vsega ostalega ali pa popolnoma različno od česarkoli, ne bi mogli ničesar povedati. In končno (za pričujoče namene – seveda so še drugi pogoji, ki jih je treba izpolniti), obstajati morata dva niza konvencij:

   > *Deskriptivne* konvencije, ki povezujejo [*correlating*] besede (= stavke) z *vrstami* situacij, stvari, dogodkov itd., ki jih lahko najdemo v svetu.
   >
   > *Demonstrativne* konvencije, ki povezujejo [*correlating*] besede (= izjave) z *zgodovinskimi* situacijami itd., ki jih lahko najdemo v svetu.[8]

   Za izjavo se reče, da je resnična, ko je neko zgodovinsko stanje stvari, s katerim je le-ta povezana [*correlated*] z demonstrativnimi konvencijami (tisto stanje stvari, na katerega se "nanaša"), takšne vrste[9], s katero je stavek, ki je uporabljen pri podajanju te izjave, povezan [*correlated*] z deskriptivnimi konvencijami.[10]

---

[8] Oba niza konvencij lahko združimo pod izraz "semantika". Vendar pa se v veliki meri razlikujeta.

[9] "Je takšne vrste, s katero" pomeni "je v zadostni meri podobno tistim standardnim stanjem stva.., s katerimi". Potemtakem mora za to, da je neka izjava resnična, eno od stanj stvari biti *podobno* določenim drugim stanjem stvari – kar je neka naravna relacija -, hkrati pa tudi *v zadostni meri* podobno, da izpolni ta isti "opis", kar pa ni več popolnoma naravna relacija. Reči "To je rdeče" ni isto kot reči 'To je podobno onim stvarem" niti isto kot reči 'To je podobno onim stvarem, ki se imenujejo rdeče". To, da so si stvari *podobne* ali celo "čisto" podobne, lahko dobesedno vidim, tega, da so *iste*, pa ne morem dobesedno videti – ko jih imenujem z isto barvo, je vključena neka konvencija kot dodatek konvencionalni izbiri tega imena, ki naj bo dodeljeno neki barvi, ki naj bi jo imele.

[10] Težava je v tem, da stavki vsebujejo besede oziroma verbalna sredstva, ki služijo tako deskriptivnim kot demonstrativnim namenom (da drugih namenov ne omenjam), pogosto tudi obojim hkrati. V filozofiji imamo pomotoma deskriptivna sredstva za demonstrativna (teorija univerzalij) ali pa demonstrativna za deskriptivna (teorija monad). Stavek, kolikor ga običajno razlikujemo od gole besede ali besedne zveze, je opredeljen s tem, da vsebuje minimum verbalnih demonstrativnih sredstev (Aristotelovo "nanašanje na čas"); mnoge

3a. Težave izhajajo iz uporabe besede “dejstva” za zgodovinske situacije, dogodke itd. in v splošnem za svet. Kajti “dejstvo” se praviloma uporablja v konjunkciji z “da” v stavkih “Dejstvo je, da S” ali “Je neko dejstvo, da S” in v izrazu “dejstvo, da S”, ki vsi implicirajo, da bi bilo resnično reči, da S.[11]

To bi nas lahko privedlo do tega, da predpostavimo, da:

(i) je “dejstvo” samo nek alternativni izraz za “resnično izjavo”. Kadar detektiv reče “Poglejmo dejstva”, opazimo, da se ne plazi okrog preproge, temveč nadaljuje s tem, da izreče niz izjav: govorimo celo o “podajanju dejstev”;

(ii) za vsako resnično izjavo eksistira “eno” in samo njej lastno natančno korespondirajoče dejstvo – za vsako pokrivalo glava, ki se mu prilega. .

Točka (i) je ta, ki pripelje do nekaterih napak v “koherenčnih” ali formalističnih teorijah; točka (ii) pa do nekaterih napak v “korespondenčnih” teorijah. Bodisi predpostavljamo, da ni ničesar razen resnične izjave same, ničesar, čemur le-ta korespondira, ali pa svet naselimo z jezikovnimi *dvojniki* [*Doppelganger*] (in ga na veliko prenaselimo – vsako zrno “pozitivnega” dejstva preobložimo z masivno koncentracijo “negativnih” dejstev, vsako majceno nadrobno dejstvo zabelimo z obilo splošnimi dejstvi in tako naprej).

Kadar je izjava resnična, *seveda* obstaja neko stanje stvari, ki jo naredi za resnično in ki se *toto mundo* razlikuje od resnične izjave o njem: prav tako pa seveda lahko to stanje stvari *opišemo* samo z *besedami* (bodisi z istimi ali pa, če imamo srečo, z drugimi). Situacijo, v kateri je resnično reči, da se počutim slabo, lahko opišem samo tako, da rečem, da je to tista situacija, v kateri se počutim slabo (oziroma doživljam občutke morske bolezni)[12]: vendar je med izjavljanjem, ne glede na njegovo resničnost, da se počutim slabo, in mojim slabim počutjem še vedno stoji velik nepremostljiv prepad.[13]

“Dejstvo, da” je besedna zveza, izoblikovana za uporabo v situacijah, kjer je razlika med resnično izjavo in stanjem stvari, o katerem je le-ta resnična,

demonstrativne konvencije pa so neverbalne (kazanje itd.), z uporabo le-teh pa lahko podamo izjavo z eno samo besedo, ki ni “stavek”. Tako takšni “jeziki”, kot so jeziki (prometnih itd.) *znakov* uporabljajo popolnoma drugačne medije za svoje deskriptivne in demonstrativne elemente (znak na drogu, lega droga). In ne glede na to, s koliko verbalnimi demonstrativnimi sredstvi si pomagamo, mora *vedno* obstajati tudi nek neverbalni *izvor* teh koordinat, ki je poanta izgovoritve določene izjave.

[11] Uporabljam naslednje *okrajšave*: S *za* mačka je na predpražniku. SR *za* res je, da je mačka na predpražniku, tid za ta izjava, da. Moj primer je vseskozi tidS in ne, recimo, tid Julij Cezar je bil plešast ali tid vse mule so neplodne, zato ker nas lahko slednji vsaka na svoj način zavedeta, da spregledamo razlikovanje med stavkom in izjavo: očitno imamo v prvem primeru stavek, ki ga lahko uporabimo za nanašanje na samo eno zgodovinsko situacijo, v drugemu pa izjavo, ki se ne nanaša samo na eno (oziroma na katerokoli posamezno) situacijo. Če bi prostor dovoljeval, bi morali obravnavati tudi ostale vrste izjav (eksistenčne, splošne, hipotetične itd.): pri teh pa ne gre toliko za probleme resnice kot za probleme pomena, čeprav pri hipotetičnih glede tega nisem povsem gotov.

[12] Če je to tisto, kar je bilo mišljeno z ‘“Dežuje’ je resnično, če in samo če dežuje”, potem je doslej vse v redu.

[13] Za tvorjenje resnice morata biti dva. Potemtakem (očitno) ne more obstajati noben kriterij resnic v smislu kakšne značilnosti, ki bi jo zaznali v izjavi sami in ki bi razkrila, ali je ta izjava resnična ali neresnična. Potemtakem se izjava, ne da bi bila s tem nesmiselna, tudi ne more nanašati sama nase.

zanemarjena; kar je v vsakdanjem življenju pogosto prednost, v filozofiji pa redkokdaj – predvsem pa ni prednost pri razpravljanju o resnici, kjer je naš posel ravno iztrgati besede iz sveta in jih obdržati stran od njega. Spraševanje "Ali je dejstvo, da S, resnična izjava, da S, ali to, o čemer je ta izjava resnična?" bi lahko proizvedlo nesmiselne odgovore. Če naredimo analogijo: čeprav lahko smiselno vprašamo "Ali *jezdimo* besedo 'slon' ali to žival?" in enako smiselno "Ali *pišemo* to besedo ali žival?", je nesmiselno vprašati "Ali *definiramo* besedo ali žival?" Kajti definiranje slona (če predpostavimo, da to sploh kdaj naredimo) je strnjen opis, ki vključuje tako besedo kot žival (se osredotočimo na podobo ali na vojno ladjo?): in tako je govorjenje o "dejstvu, da" nek strnjen način govorjenja o neki situaciji, ki vključuje tako besede kot svet.[14]

3b. Težave povzroča tudi "korespondira", ker je navadno podan ali s preveč omejenim ali s preveč slikovitim pomenom, ali pa s pomenom, ki ga v tem kontekstu ne more imeti. Edina bistvena poanta je, da je korelacija med besedami (= stavki) in vrsto situacije, dogodka itd. – ki naj bi bo takšna, da če je s temi besedami podana izjava, ki se nanaša na neko zgodovinsko situacijo te vrste, je potem ta izjava resnična – *absolutno in čisto* konvencionalna. *Kateremukoli* simbolu lahko popolnoma svobodno predpišemo, da opisuje *katerokoli* vrsto situacije, vse dokler gre zgolj za biti resničen. V majhnem enoznačnem jeziku bi tid orehi lahko bila resnična v natančno istih okoliščinah kot izjava v slovenščini, da so nacionalni liberalci izbira ljudstva.[15] Vsekakor pa ni nikakršne potrebe, da bi besede, uporabljene pri podajanju resnične izjave, na kakršenkoli način, pa čeprav posredno, "zrcalile" kakršnekoli poteze neke določene situacije ali dogodka; kakor ni treba, da beseda posnema ali da je piktografski zapis, ni treba, da izjava, zato da bi bila resnična, reproducira, recimo, "mnogoterost" ali "strukturo" ali "formo" realnosti. Če bi predpostavljali, da je tako, bi znova zapadli napaki odčitavanja potez jezika v svetu.

Bolj ko je jezik elementaren, bolj se, zelo pogosto, nagiba k temu, da bi imel "posamezno" besedo za visoko "kompleksno" vrsto situacije: slabost tega je, da ta jezik postane preveč zapleten za učenje in nezmožen, da bi deloval v situacijah, ki so nestandardne ali nepredvidene in za katere mogoče preprosto ne obstaja nobena beseda. Kadar gremo v tujino, opremljeni samo s frazeološkim slovarjem, lahko porabimo veliko časa za to, da se na pamet naučimo –

A^{i}-moest-fa^{i}nd-^{e}tscâwoum^{e}n,

Ma^{i}-hwîl-iz-wau^{r}pt (bènt),

[14] "Res je, da S" in "Je neko dejstvo, da S" sta uporabna v istih okoliščinah; pokrivalo se prilega, ko obstaja glava, ki se ji prilega. Isto vlogo kot "dejstvo" pa lahko prevzamejo tudi druge besede: rečemo npr. "Situacija je taka, da S".

[15] Celo sedaj bi lahko "orehi" uporabili kot šifro: vendar pa se koda v smislu transformacije jezika razlikuje od jezika, razpečana šifra pa ni "resnična" (imenovana za "resnično").

in tako naprej in tako naprej, ko pa bomo soočeni s situacijo, kjer imamo pero naše tete, bomo ugotovili, da tega sploh nismo sposobni povedati. Značilnosti bolj razvitih jezikov (izgovorjava, oblikoslovje, skladnja, abstrakcije itd.) izjavam, ki so v njih podane, ne povečajo zmožnosti za to, da so resnične, ali zmožnosti za to, da so kakorkoli bolj resnične, naredijo jih samo bolj prilagodljive, bolj učljive, bolj dojemljive, bolj natančne in tako naprej; in *tem* ciljem se nedvomno lahko še bolj približamo s tem, da ta jezik pripravimo (dodatek k naravi tega medija), da na konvencionalne načine "zrcali" poteze, ki smo jih izsledili v svetu.

Vendar celo kadar jezik zares zelo natančno "zrcali" takšne poteze (pa jih sploh kdaj?), resnica izjav še vedno ostaja stvar – kot pri najbolj elementarnih jezikih – besed, ki so uporabljene kot tiste, ki so *konvencionalno določene* za situacije tiste vrste, ki ji po dogovoru pripadajo. Slika, kopija, replika, fotografija – te niso *nikoli* resnične, vse dokler so samo reprodukcije, narejene z naravnimi ali mehaničnimi sredstvi: reprodukcija je lahko točna ali zvesta izvirniku (resnična *glede na* izvirnik), kakršen je lahko gramofonski zapis ali prepis, ne pa resnična (o) [*true (of)*], kakršen je lahko zapis poteka razprave. Na isti način je lahko (naravni) znak *od* [*sign of*] nečesa zanesljiv ali nezanesljiv, samo (umetni) znak *za* [*sign for*] nekaj pa je lahko pravilen ali napačen.[16]

Med resnično opredelitvijo in zvesto sliko, kakor smo ju tule nekoliko karikirano primerjali, obstaja mnogo vmesnih primerov, iz proučevanja le-teh (dolgovezna zadeva) pa lahko pridemo do najjasnejšega uvida v to nasprotje. Na primer, zemljevidi: lahko jim rečemo slike, vendar so to zelo konvencionalizirane slike. Če je zemljevid, podobno kot izjava, lahko jasen, točen ali zavajajoč, zakaj ne more biti tudi resničen ali pretiran? Kako se "simboli", ki jih uporabljamo v kartografiji, razlikujejo od tistih, ki jih uporabljamo pri podajanju izjav? Po drugi strani pa, če zračni posnetek ni zemljevid, zakaj ni? In kdaj zemljevid postane skica? To so vsekakor razsvetljujoča vprašanja.

4. Nekateri so rekli, da:

   – Če rečemo, da je trditev resnična, s tem sploh nismo podali nobene nadaljnje trditve.

   – V vseh stavkih oblike "*p* je resničen" je besedna zveza "je resnično" logično odvečna.

   – Če rečemo, da je propozicija resnična, jo s tem samo trdimo in če rečemo, da je neresnična, s tem samo trdimo njeno protislovnost.

   Toda zmotno. TidS se (razen v paradoksnih primerih prisiljene in dvomljive

[16] Berkeley to dvoje pomeša. Vse do zatona hidrosemantike v teh tekočih potokih ne bo knjig.

produkcije) nanaša na svet ali na katerikoli njegov del, razen na tidS, to je, na samo sebe.[17] TidSR se nanaša na svet ali na katerikoli njegov del, ki *vključuje* tidS, čeprav spet ne na samo sebe, to je, na tidSR. Se pravi, tidSR se nanaša na nekaj, na kar se tidS ne more nanašati. TidSR zagotovo ne vključuje nobene izjave, ki bi se nanašala na svet, ki ne vključuje tidS – še več, zdi se vprašljivo, ali sploh vključuje to izjavo o svetu, ki izključuje tidS, ki je bila podana, ko smo izjavili, da S. (Če izjavim, da je tidS resnična, ali bi se res morali strinjati, da sem izjavil, da S? Samo "po implikaciji".)[18] Toda vse to na noben način ne kaže, da izjava tidSR ni različna od tidS. Če g. Q na oglasno desko napiše "G. W je vlomilec", potem sojenje odloča o tem, ali je izjava, da je g. W vlomilec, ki jo je objavil g. Q, kleveta – ugotovljeno je: "Izjava g. Q je resnična (v bistvu in dejansko)." Na podlagi tega pa imamo še eno sojenje, da bi odločili, ali je g. W vlomilec, v katerem pa izjava g. Q ni več stvar razprave – razsodba se glasi: "G. W je vlomilec." Vsekakor je naporno imeti še drugo sojenje: zakaj je izvedeno, če je razsodba ista kot predhodna ugotovitev?[19]

Dozdeva se, da je evidenca, ki smo jo obravnavali, da bi prišli do prve razsodbe, ista kot ta, ki smo jo obravnavali, da bi prišli do druge. Kar pa ni popolnoma pravilno. Bolj pravilno je, da je vedno, ko je tidS resnična, resnično tudi tidSR in obratno, ter da je vedno, ko je tidS neresnična, neresnično tudi tidSR in obratno.[20] Dokazuje se tudi, da sta besedi "je resnično" logično odvečni, saj velja prepričanje, da na splošno za dve poljubni izjavi velja, da morata, če sta vedno hkrati resnični in vedno hkrati neresnični, potem pomeniti isto. Vendar pa lahko dvomimo o tem, ali je to tudi na splošno zdravo [*sound*] stališče: pa četudi je, zakaj ne bi odpovedalo ravno v primeru tako "specifične" besedne zveze, ko je "je resnično"? V filozofiji napake značilno nastajajo skozi mišljenje, da mora to, kar velja za "običajne" besede, kot je "rdeče" ali "godrnjanje", veljati tudi za neobičajne besede kot "realno" ali "eksistira". Očitno pa je, da je "resnično" ravno še ena od takšnih neobičajnih besed.[21]

Pri "dejstvu", ki je opisano s tidSR, je nekaj specifičnega, nekaj, kar bi nas lahko pripravilo do tega, da ga sploh ne bi imenovali "dejstvo"; namreč, da je relacija med tidS in svetom, za katerega tidSR trdi, da obstaja, *čisto konvencionalna* relacija (takšna, ki "jo kot takšno tvori mišljenje"). Zavedamo se namreč, da je ta

[17] Neka izjava se lahko nanaša na "samo sebe" v smislu, na primer, da pri podajanju izjave uporabimo stavek ali izgovorimo izgovoritev ("izjava" ni izvzeta iz vsake dvoumnosti). Paradoks pa nastane, če se izjava hoče nanašati na samo sebe v bolj polnokrvnem smislu, to je, če hoče izjaviti, da je sama resnična, ali pa izjaviti to, na kar se sama nanaša ('Ta izjava je o Catu").

[18] In "z implikacijo" tidSR trdi nekaj o podajanju izjave, česar tidS zagotovo ne trdi.

[19] To ni čisto pošteno: obstaja mnogo pravnih in osebnih razlogov za dva sodna procesa – kar pa vsekakor ne vpliva na poanto, da zadeva, ki je predmet sodnega procesa, ni ena in ista.

[20] Ne *popolnoma* pravilno, zaradi tega, ker je tidSR na mestu samo v primeru, ko imamo pred seboj tidS, ki je podan in ki je bil preverjen.

[21] *Unum, verum, bonum* – ti stari favoriti si zaslužijo svojo slavo. Pri vsakem od njih pa *obstaja* nekaj čudnega. Teoretična teologija je oblika onomatolatrije.

relacija takšna, da bi jo lahko po želji spremenili, medtem ko bi besedo "dejstva" radi omejili na *trda* dejstva, dejstva, ki so naravna in nespremenljiva oziroma se jih ne da na kakršenkoli način kar po želji spremeniti. Potemtakem, če vzamemo analogen primer, morda tega, da beseda slon pomeni to, kar pomeni, ne bi radi imenovali dejstvo, čeprav bi lahko bili napeljani k temu, da bi ga imenovali (mehko) dejstvo – in čeprav seveda tega, da sodobni govorci slovenščine uporabljajo to besedo, kakor jo, nikakor ne bi oklevali imenovati dejstvo.

Pri tem stališču je pomembno poudariti, da zamenjuje neresničnost z negacijo: saj je v skladu s tem stališčem isto, če rečemo "Ni ga doma" ali pa "Ni res, da je doma". (Kaj pa, če ni nihče rekel, da *je* doma? Kaj, če zgoraj leži mrtev?) Vse preveč filozofov, v prizadevanju, da bi razložili negacijo, vztraja, da je negacija samo afirmacija drugega reda (v tem smislu, da je neka določena afirmacija prvega reda neresnična), vendar pa v prizadevanju, da bi razložili neresničnost, vztrajajo, da je trditi, da je neka izjava neresnična, isto kot trditi njeno negacijo (nasprotje). Tukaj se je nemogoče ukvarjati s tako temeljnimi stvarmi.[22] Naj povem samo še sledeče. Afirmacija in negacija sta natančno na istem nivoju v tem smislu, da ne more obstajati jezik, ki bi ne vseboval konvencij za obe, in da se obe enako neposredno nanašata na svet, ne pa na izjave o tem svetu: medtem ko lahko kakšen jezik prav dobro shaja brez kakršnegakoli sredstva, ki bi opravljalo delo besed "resnično" in "neresnično". Vsaka zadovoljiva teorija resnice pa mora enakovredno biti kos tudi neresničnosti:[23] izraz "je neresnično" pa lahko imamo za logično odvečen samo, če naredimo to temeljno napako.

5. Obstaja še en način za to, da bi videli, da besedna zveza "je resnično" ni logično odvečna in da bi ovrednotili, kakšne vrste izjava je reči, da *je* neka določena izjava resnična. Obstajajo številni drugi pridevniki, ki so v istem razredu kot "resnično" in "neresnično", ki se nanašajo na relacije med besedami (ki so izgovorjene z nanašanjem na neko zgodovinsko situacijo) in svetom, ki pa jih vendar nihče ne bi odpisal kot logično odvečne. Rečemo, na primer, da je

[22] Sledeča dva niza logičnih aksiomov sta, tako kot ju postavi Aristotel (ne pa tudi njegovi nasledniki), precej različna: (a) Nobena izjava ne more biti hkrati resnična in neresnična. Nobena izjava ne more biti niti resnična niti neresnična. (b) Za dve nasprotujoči izjavi velja: – Obe ne moreta biti hkrati resnični. – Obe ne moreta biti hkrati neresnični. Drugi niz zahteva definicijo nasprotij in je ponavadi pridružen nezavednemu postulatu, da za vsako izjavo obstaja ena in edina druga izjava, tako da skupaj tvorita par nasprotij. Vprašanje pa je, v kolikšni meri vsak jezik vsebuje ali mora vsebovati – ne glede na to, kako so definirana – nasprotja, ki bi hkrati izpolnila zahteve tega postulata in niza aksiomov (b). Teh izmed tako imenovanih "logičnih paradoksov" (težko nek pristen razred), ki zadevajo "resnično" in "neresnično", *ne* smemo – nič bolj kot "S, vendar v to ne verjamem" – reducirati na primere samoprotislovnosti. Izjava, ki pravi, da je sama resnična, je prav tako absurdna kot izjava, ki pravi, da je sama neresnična. Obstajajo *druge* vrste stavki, ki oporekajo tem temeljnim pogojem vsega sporazumevanja na načine, ki *so drugačni* od tega, kako si oporekata "To je rdeče in ni rdeče" – npr. "To (jaz) ne obstaja" ali prav tako absurdno "To obstaja (jaz obstajam)." Smrtnih grehov je več kot eden; pot do rešitve pa tudi ne vodi skozi kakršnokoli hierarhijo.

[23] Biti neresničen pomeni (vsekakor ne pomeni korespondirati z nedejstvom) nekorespondirati z dejstvom. Nekateri niso videli, kako – ker izjava, ki je neresnična, ne opisuje dejstva, s katerim ne korespondira (temveč ga napačno opisuje) – potem vemo, s katerim dejstvom naj jo primerjamo: to je bilo zato, ker so mislili, da so vse jezikovne konvencije opisne – vendar pa to, na katero situacijo se neka izjava nanaša, urejajo demonstrativne konvencije. Nobena izjava ne more izjaviti tega, na kar se sama nanaša.

določena izjava pretirana, nejasna ali suhoparna, da je opis nekoliko grob ali zavajajoč ali pa ne preveč dober, opredelitev pa precej splošna ali preveč zgoščena. V takšnih primerih je nesmiselno vztrajati pri odločanju zgolj v okviru tega, ali je izjava "resnična ali neresnična". Je res ali ne, da je Belfast severno od Londona? Da ima galaksija obliko ocvrtega jajca? Da je bil Beethoven pijanec? Da je Wellington zmagal v bitki pri Waterlooju? Pri podajanju izjav obstajajo različne *stopnje in dimenzije* uspeha: izjave se vedno bolj ali manj ohlapno prilegajo dejstvom, na različne načine ob različnih priložnostih za različne namene in smotre. Kar lahko pri splošnem preizkusu znanja prinese najvišjo oceno, lahko v drugačnih okoliščinah dobi najnižjo. In celo najbolj jezikovno vešči lahko "pogorijo" v neobičajni situaciji ali pa niso kos oziroma niso primerno preprosto kos novim odkritjem: je res ali ne, da gre ta pes okrog te krave?[24] Kaj pa naj potem rečemo o obsežnem razredu primerov, kjer izjava ni v tolikšni meri neresnična (ali resnična), kot je neumestna, *neprikladna* ("Vsi znaki kruha" so povedali, kdaj je kruh pred nami)?

Tako kot z razpravljanjem o vladanju postajamo obsedeni s "svobodo", z razpravljanjem o izjavah postajamo obsedeni z "resnico". Vse dokler mislimo, da je treba vedno in povsod odločiti o tem, ali je bilo določeno dejanje izvedeno prostovoljno ali ne, ne pridemo nikamor: kakor hitro pa se namesto tega obrnemo k mnogim drugim predlogom, ki so uporabljeni v isti zvezi ("naključno", "nehote", "nenamerno" itd.), pa stvari postanejo lažje, pridemo pa do tega, da vidimo, da ni nikakršne potrebe po zaključujočem sklepanju oblike: "Ergo: to je bilo izvedeno svobodno (ali nesvobodno)." Tako kot svoboda je tudi resnica neki goli minimum oziroma neki iluzorni ideal (resnica, vsa resnica in nič drugega kot resnica o, recimo, Waterlooju ali *Primaveri*).[*]

6. Ne samo, da je neplodno predpostavljati, da vse izjave merijo na to, da bi bile "resnične", ampak je nadalje lahko vprašljivo tudi to, ali vsaka "izjava" sploh meri na to, da bi bila resnična. Logično načelo, da "mora biti vsaka propozicija resnična ali neresnična", je vse predolgo delovalo kot najpreprostejša, najbolj prepričljiva in najbolj prodorna oblika deskriptivne zmote. Pod tem vplivom so filozofi vse "propozicije" na silo interpretirali – po modelu izjave, da je določena stvar rdeča – tako, kakor da so podane, ko je stvar, za katero gre, v istem trenutku tudi opazovana.

[24] Tu je veliko smisla v "koherenčnih" (in pragmatističnih) teorijah resnice, in to kljub njihovemu neupoštevanju banalne, vendar osrednje poante, da je resnica stvar relacije med besedami in svetom, in kljub njihovemu trmastemu *usmerjanju* v *isto* [*Gleichschaltung*] vseh različic izjavnega neuspeha pod en sam klobuk "delno resnično" (kasneje napačno izenačeno z "del resnice"). "Korespondenčni" teoretiki vse prepogosto govorijo kakor nekdo, ki bi vztrajal, da je vsak zemljevid bodisi točen bodisi netočen; da je točnost ena in edina odlika zemljevida; da ima vsaka dežela lahko samo en točen zemljevid; da mora biti zemljevid, ki ima večje merilo ali kaže druge poteze, zemljevid druge dežele in tako naprej.

[*] Austin z raziskovanjem v tej smeri nadaljuje v *How to Do Things with Words* (Oxford: The Clarendon Press, 1962), str. 139 in sL (slov, izdaja: *Kako narediti kaj* z *besedami*, ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana 1990]. – op. prev.

Nedavno je bilo ugotovljeno, da mnoge izgovoritve, ki so jih imeli za izjave (zgolj zato, ker na podlagi slovnične oblike niso razvrščene med ukaze, vprašanja itd.), dejansko niso deskriptivne niti ne dopuščajo tega, da bi bile resnične ali neresnične. Kdaj izjava ni izjava? Ko je formula v *calculus-u*: ko je performativna izgovoritev: ko je vrednostna sodba: ko je definicija: ko je del delovanja domišljije -takšnih predlaganih odgovorov je veliko. Posel takšnih izgovoritev preprosto ni v tem, da bi "korespondirale z dejstvi" (in celo pristne izjave imajo poleg takšnega korespondiranja tudi druge naloge).

Stvar naše odločitve je, v kolikšni meri bomo takšne maškare sploh še imenovali "izjave" in kako široko naj bi bili pripravljeni razširiti uporabe besed "resnično" in "neresnično" na "različne smisle". Sam čutim, da je bolje, če maškare, ko je enkrat razkrinkana, sploh *ne* imenujemo več izjava in zanjo *ne* rečemo, da je resnična ali neresnična. V običajnem življenju večino le-teh sploh ne bi smeli imenovati izjave, čeprav so filozofi in slovničarji morda to naredili (bolje rečeno: da so jih vse skupaj zmetali v en koš pod termin vrste "propozicija"). Mi razlikujemo med "Rekel si, da si obljubil" in "Izjavil si, da si obljubil": prvo lahko pomeni, da si rekel "Obljubljam", medtem ko mora drugo pomeniti, da si rekel "Obljubil sem": slednje, za kar pravimo, da si "izjavil", je nekaj, kar je resnično ali neresnično, medtem ko pri prvem, ki ni resnično ali neresnično, uporabljamo širši glagol "reči". Podobno obstaja razlika med "Praviš, da je to (da se to imenuje) dobra slika" in "Izjavljaš, da je to dobra slika". Poleg tega pa je bilo tudi, recimo, aritmetične formule ali geometrične aksiome smiselno imenovati "resnične", samo dokler ni bila poznana njihova prava narava in se je za njih mislilo, da vsebujejo informacijo o svetu (in mogoče celo imenovati jih "izjave" – čeprav: ali so bile sploh kdaj imenovane tako?): ko enkrat spoznamo njihovo naravo, pa nismo več v skušnjavi, da bi jih imenovali "resnične" oziroma razpravljali o njihovi resničnosti ali neresničnosti.

V primerih, ki smo jih obravnavali doslej, model "To je rdeče" propade zato, ker "izjave", razumljene po tem modelu, sploh niso takšne vrste, da bi ustrezale dejstvom – te besede niso deskriptivne besede in tako naprej. Obstaja pa še druga vrsta primerov, kjer besede *so* deskriptivne besede, "propozicija" pa na nek način mora korespondirati z dejstvi, vendar pa ravno ne na način, kakor morajo, da bi bile resnične, to narediti izjave "To je rdeče" in podobne.

Človeški jezik je oblikovan tudi tako, da v njem izrazimo trditev, v kateri si lahko želimo govoriti o stanjih stvari, ki niso bila opazovana ali pa trenutno niso opazovana (prihodnost, na primer). In čeprav *lahko* karkoli izjavimo "kot dejstvo" (o katerem bo potem izjava resnična ali neresnična[25]) nam tega ni treba

[25] čeprav še vedno ni umestno, da jo tako označimo. Iz istega razloga nekdo ne more lagati ali govoriti resnice o prihodnosti.

narediti: reči moramo samo: "Mačka *je lahko* na predpražniku." Ta izgovoritev se precej razlikuje od tidS – to sploh ni izjava (ni resnična ali neresnična; kompatibilna je z "Mačke morda *ni* na predpražniku".) Na isti način se situacija, v kateri smo razpravljamo o tem, ali je tidS resnična, in izjavimo, da je tidS *resnična*, razlikuje od situacije, v kateri razpravljamo o tem, ali je *verjetno*, da S. Tid je mogoče, da S, je neumestna in neprikladna v situaciji, kjer lahko podamo tidSR, in mislim, da velja tudi obratno. Vsekakor tukaj naš posel ni, da bi razpravljali o verjetnosti, poudariti pa je treba, da besedni zvezi "res je, da" in "verjetno je, da" opravljata svoj posel na istem področju[26] in da sta v toliko nezdružljivi.

7. V nedavnem članku v *Analysis* je g. Strawson predstavil pogled na resnico, za katerega bo jasno, da ga ne sprejemam. Strawson "semantično" opredelitev resnice zavrača na podlagi popolnoma pravilnih razlogov, da besedna zveza "je resnično" ni uporabljena pri govorjenju o *stavkih*, navedeno pa podpre z bistroumno hipotezo, da bi se v tem primeru pomen lahko pomešal z resnico: vendar to ne bo zadostovalo za to, da bi pokazal, kar hoče – da se besedne zveze "je resnično" ne uporablja pri govorjenju o *ničemer* (oziroma da "resnica ni lastnost ničesar"). Zakaj "je resnično" *se* uporablja pri govorjenju o *izjavah* (ki pa jih v svojem članku ne loči jasno od stavkov). Nadalje, Strawson podpira *stališče* "logične odvečnosti" do te mere, da se strinja s tem, da reči, da SR, sploh ne pomeni nobene nadaljnje izjave onstran izjave, da S: vendar pa se s tem ne strinja, v kolikor misli, da reči, da SR, *pomeni narediti* nekaj več, kot zgolj trditi, da S – gre namreč za *potrjevanje* ali *sprejemanje* (ali nekaj te vrste) trditve, ki je podana oziroma jo jemljemo, kot da je podana, da S. Jasno bo, da in zakaj ne sprejemam prvega dela Strawsonovega stališča: kaj pa reči o drugem delu? Strinjam se, da reči, da SR, zelo pogosto in v skladu s to splošno pomembno jezikovno priložnostjo "pomeni" potrditi tidS ali jo dopustiti ali kaj drugega; vendar pa to ne more pokazati, da reči, da SR, ni hkrati tudi podajanje izjave o tidS. Reči, da ti verjamem, včasih "pomeni" sprejeti tvojo izjavo; vendar pa pomeni tudi podajanje trditve, ki ni podana s strogo performativno izgovoritvijo "Sprejemam tvojo izjavo". Tudi čisto običajne izjave imajo lahko performativni "vidik": če ti rečem, da si rogonosec, te lahko s tem užalim, vendar hkrati tudi podajam izjavo, ki je resnična ali neresnična. Zdi se, da se g. Strawson poleg tega omejuje na primer, kjer jaz *rečem* "Tvoja izjava je resnična" ali nekaj podobnega – toda, kaj pa v primeru, kjer ti izjaviš, da S, jaz pa ne *rečem* nič razen *"poglej in vidi"*, da je tvoja izjava resnična? Sam ne vidim, kako bi ta kritični primer, v katerem se ne pojavi nič analognega s strogo performativnimi izgovoritvami, lahko bil sprejet v Strawsonovo obravnavo.

[26] Primerjajte čudno obnašanje besednih zvez "je bilo" in "bo bilo", ko sta pridruženi izrazoma "resnično" in "verjetno".

Še ena končna poanta: če se prizna (če), da se ta precej dolgočasna, vendar zadovoljiva relacija med besedami in svetom, o kateri smo razpravljali tu, zares pristno pojavi, zakaj ne bi bila besedna zveza “je resnično” naš način za opisovanje tega? In če ni to, kaj drugega potem je?